

NAWALNY (40) *ai*

nawalny (30), **nawałny** (10); *nawalny March*¹, *BartBydG, March*³, *RejPs* (2), *ComCrac, ConPiotr* (3), *KrowObr* (6), *Leop* (6), *BielKron, KwiatKsiąż* (2), *RejZwierc, BielSpr, BudBib, GórnTroas* (2), *SarnStat* (3); *nawałny WróbŻółt, HistAl* (2), *GliczKsiąż, LubPs, GórnDworz, Calep, KochFrag*; *nawalny* : *nawałny Mącz* (1:2).

ną- (20), *na-* (9); *na- March*¹, *GliczKsiąż, LubPs, Mącz* (3), *GórnDworz, RejZwierc, BudBib, GórnTroas* (2), *KochFrag, SarnStat* (3); *na- March*³, *RejPs* (2), *Leop* (3), *BielKron, BielSpr*; *ną-* : *na-KrowObr* (5:1); *-wa-* (29), *-wą-* (2); *-wą- BielSpr*; *-wa-* : *-wą- Mącz* (2:1).

sg m N nawalny (5). ◇ *G nawałn(e)go* (1). ◇ *D nawałn(e)mu* (2). ◇ *A nawałn(e)go* (1), *nawalny* (1). ◇ *L nawalnym* (1). ◇ *fN nawałną* (4). ◇ *G nawałn(e)j* (1). ◇ *D nawałn(e)j* (3) *March*¹, *March*³, *BielSpr, nawalny ConPiotr* (2). ◇ *n N nawałné* (2). ◇ *A nawałn(e)* (1). ◇ *L nawalnym* (1). ◇ *V nawałn(e)* (1). ◇ *pl N subst nawałn(e)* (1). ◇ *G nawalnych* (11). ◇ *D nawałnym* (1). ◇ *L nawalnych* (1).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVII w.

1. *Burzliwy, gwałtowny (o zjawiskach przyrody); validus (validissimus) Vulg, HistAl; impetu multus, vehementissimus Vulg; impetuusus, procellosus Mącz* (21) : *March*¹ A3v; *Imber, navalny descz, nagły BartBydG* 72b; *March*³ V2v; *WróbŻółt* 49/3; *y* *ine kázde mglište albo nawałne powietrze winnie wlfyfcy maćie dawać wielką chwałę iemu [Bogu] RejPs* 218; *HistAl* F7, I; *LubPs* V3; *KrowObr* 68v; *Potym fíedł przedemną obłok pełen wody y wydał z siebie deśicz nawałny. Leop* 4.Esdr 4/49, *Iob* 38/25, *Eccli* 49/11; *Mącz* 296a, 324a [2 r.]; *RejZwierc* 165v; *BudBib Sap* 14/5; *Calep* [699]a; *Temu [Bogu] fie niebo kłania/ y ognište zorze/ Temu ziemiá hołduie/ y nawałné morze. KochFrag* 41.

W porównaniu (1): [*białogłowy*] *gwałtowniey fie miłości przeciwiá/ niż która w morzu fkála nawałnym wełnąm. GórnDworz* Bb5v.

W charakterystycznych połączeniach: nawałna(-y, -e) burza, descz (6), *morze* (2), *powietrze, wełny, wiatr* (3), *woda* (4).

Przen (1) : *á wydrzy mię ftey głębokości nawałney niżli by mię práwie do końca pogrąziłá. RejPs* 101.

2. *O sytuacjach związanych z działaniami wojennymi* (12) :

a. *Liczny (o wojsku)* (9) : *ComCrac* 11v; *Takyłmy spofob ku obronie pośpolithey przeczywko fámemu pośpolitemu Tureczkiemu nieprzyaczieliowy y przeczywko nawalny moczy yego nalozely. ConPiotr* 30v, 30v; *BielKron* [332²]v; *á tegósz fie boi Nawałné woýfko Gréckie? ten ma trwogi Czynić w Gréciiéy? GórnTroas* 49.

W przeciwstawieniu: »*nawalny ... powolny*« (1): *BielSpr* 20 *cf* »*potrzeba nawałna*«.

W charakterystycznych połączeniach: nawałna(-y, -e) moc (2), *nieprzyaciel* (3), *wojsko*.

Wyrażenia: »*nawałne czoło*« (2): *Abowiem wiele ich było ktorzi wpotkaniu nawalnych czoł/ męźnie á mocnie fię bili KwiatKsiąż* O3, O2v.

»*potrzeba nawałna*« = *bitwa z udziałem wielkiego wojska* (4): *ktorymi [wojskami] gdy fie rządnie fpráwi á fzykuie ku potrzebie thák nawałney/ iáko powolney/ fńádnie może nieprzyacielá pożycz BielSpr* 20.

Szereg: »gwałtowny i nawalny« (1): aby y ony theff, them lfe obyczaiem, według możnoſczy maiętnoſczy ſzwoich, na wojnę wyprawiały, Alye tylko przeczywko ſamemu Tureczkiemu nieprzyaczieliemy gwałtownemu, y nawalnemu *ConPiotr* 30v.

b. *Stanowiący wielkie zagrożenie* (3) : będzie w mocy nálezý [...] ruſzyć woynę poſpolitą: gđzieby tákowa nawalna potrzebá [*talis necessitas JanStat* 691] przyſzła/ żeby pomoc vchwaloná nie mogła temu doſyć vczynić. *SarnStat* 124 [*idem* (2)] 298, 424.

3. *Dręzący, trudny do zniesienia* (2) : iż koždy człowyek vchodząc nawálnych grzechow/ żądzey / á miłości Wenuſowey/ kwápic ſie ma do małżeńtwá *GliczKsiąż* P2; w nawálnych vciſkách [*w niej jest*] boleſci vlzení. *GórnTroas* 63.

4. *W zestawieniu:* »nawalne koncylijum« = *sobór powszechny* [*szyk* 3:2] (5) : Przylięgam teſz dzieſięc poſtánowienia nawálnych Koncyliá *KrowObr* 41, 41 [3 r.], 42.

Synonim: 1. *niepogodny*.

Cf [**NAWAŁNISTY**]

ASt